

Muhyî ve Selîmnâme

Alaattin Aköz*

Giriş

Osmanlı Tarih Yazıcılığı ve Selîmnâmeler

Osmanlı tarih literatüründe dönemleri ele alınan padişahların adını taşıyan eserler Yavuz Sultan Selim dönemi ile birlikte başlamıştır. Bu tarih yazımı ve isimlendirme Kanuni Sultan Süleyman ve II. Selim dönemi ile devam etmiş ancak devamı gelmemiştir. Yavuz Sultan Selim ve II. Selim dönemi için Selîmnâmeler¹, Kanuni Sultan Süleyman dönemi için Süleymannâmeler bu dönemleri içine alan tarih eserlerine verilen isimlerdir.

Selîmnâmelerin çoğu Yavuz Sultan Selim döneminde yazıldığı gibi Kanuni Sultan Süleyman devrinde ve daha sonraki devirlerde yazılanlar da olmuştur. Bunlar, bizzat saray çevresinde bulunmuş, hükümdarla birlikte seferlere katılmış kişiler tarafından ya da birincil kaynaklara dayanarak yazılmış oldukları için eserlerin tarihî değerleri oldukça yüksektir. Bu yüzden de Yavuz Sultan Selim devri tarihi yazılırken başvurulan en önemli kaynaklar arasında yer alırlar. Selîmnâmeler sayesinde ki, Osmanlı hükümdarları arasında dönemi en iyi aydınlatılan ve kolay yazılabilen I. Selim olmuştur. Selîmnâmeler sadece tarih kitabı değildir. Bir yandan çoğu vesikalı tarihî bilgiler verirken, diğer yandan devrin bütün özelliklerinin bu eserlere yansıdığı görülür. Devlet yönetimi, saray, Osmanlı coğrafyası, ordunun durumu, gelenekler, kültürel yapı, kullanılan silâhlar, savaş taktikleri, hükümdarın ruh hâli, dil, edebiyat, folklor vb. konularda oldukça sağlam bilgiler de yine bu eserlerde yer almaktadır.

Selîmnâmeler yazım diline göre Türkçe, Arapça ve Farsça olmak üzere 3'e ayrılmaktadır.

* Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Konya/TÜRKİYE, aakoz@selcuk.edu.tr ORCID: 0000-0002-3819-1864

1 II. Selim dönemini konu alan Selîmnâmeler, Kazasker Vusulî Mehmed Çelebi tarafından kaleme alınan eser ile Seyyid Lokman'ın Selîmhânâme'dir. Bkz. Necdet Öztürk, "Kazasker Vusulî Mehmed Çelebi ve Selîm-nâme'si", *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 50 (Ekim 1987), s. 9-108; Seyyid Lokman, Selîmhânâme, TSMK, Revan Köşkü, nr. 1537; III. Ahmed, nr. 3595).

A- Türkçe Selîmnâmeler

1. İshak Çelebi'nin Selîmnâmesi
2. Sücudî'nin Selîmnâmesi
3. Keşfi'nin Selîmnâmesi
4. Şükrî-i Bitlisi'nin Selîmnâmesi
5. Kemal Paşazade'nin Selîmnâmesi
6. Sa'dî b. Abdülmüteal'in Selîmnâmesi
7. Celâlzade Mustafa Çelebi'nin Selîmnâmesi
8. Hoca Sadeddin'in Selîmnâmesi
9. Muhyî'nin Selîmnâmesi
10. Şî'ri Selîmnâmesi

B- Farsça Selîmnâmeler

1. İdris-i Bitlisi'nin Selîmnâmesi
2. Şirazlı Edai'nin Selîmnâmesi
3. Kadızade (Kebir b. Üveyz)'nin Selîmnâmesi
4. Ebu'l-Fazl Mehmed Efendi'nin Selîmşahnâmesi
5. Ârifi'nin Selîmnâmesi

C- Arapça Selîmnâmeler

1. Ali b. Muhammed el-Lahmî'nin Selîmnâmesi
2. Eş-Şeyh el-Muhaddis Carullah b. Fahdi'l-Mekki'nin Selîmnâmesi

Yukarıda zikredilenlerin dışında bugün elimizde bulunmayan Selîmnâmelerin varlığı bilinmektedir. İznikli Deruni'nin *Muharebât-ı Selîm-i Evvel bâ Şâh İsmail ü Gavri*: I. Selim'in İran ve Mısır seferlerini anlatan manzum bir eser. Eski kaynaklarda adı geçmesine rağmen nüshaları tespit edilememiştir.

Eser Hakkında Yapılan Çalışmalar ve Kaynak Olarak Kullanımı

Muhyî'nin Selîmnâmesi bazı çalışmalara konu olmuştur. Eserle ilgili ilk bilgiyi Ağâh Sırrı Levend, *Gazavât-Nâmeler ve Mihaloğlu Ali Beyin Gazavât-Nâmesi* isimli eserinde vermektedir. Ancak verdiği bilgi Koyunoğlu Kütüphanesinin kurucusu A. İzzeddin Koyunoğlu'ndan aldığı şifai bilgilere dayanmaktadır. Eseri görmediğini

belirten Ağâh Sırrı Levend, eserin manzum olduğunu söylemektedir².

Eserle ilgili en geniş bilgi Şehabeddin Tekindağ'ın "Selim-nâmeler"³ isimli makalesinde bulunmaktadır. Tekindağ, eseri gayet orijinal, pek çok arkaik Türkçe kelimeyi de ihtiva eden bir eser olarak tasvir etmiştir⁴. Aynı müellif "Yeni Kaynak ve Vesikaların Işığı Altında Yavuz Sultan Selim'in İran Seferi: Anadolu'da Şi'î Propogandası-Selim'in Aldığı Tedbirler-Müfti Hamza'nın Fetvâsı ile İbn Kemal'in Risâlesi-Şi'î Katliâmı-İran Seferi- Çaldıran Savaşı-Dönüş-Vesikalar" isimli makalesinde yine yer yer Muhyî'nin eserini kullanmıştır⁵.

Mustafa Argunşah, "Türk Edebiyatında Selimnâmeler" isimli makalesinde çoğunlukla Tekindağ'ın makalesine atf yaparak, birkaç cümlelik tanıtım yapmıştır⁶. Mustafa Argunşah'a benzer olarak Ahmet Uğur da Diyanet İslam Ansiklopedisinde yazmış olduğu "Selimnâme" maddesinde Tekindağ'ın makalesine atf yaparak bilgi vermiştir⁷.

Abdüsselam Bilgen, *Ada'î-yi Şirazi ve Selim-Nâmesi* isimli eserinde diğer Selimnâmeler ile birlikte Muhyî Çelebi Selimnamesi hakkında da bilgi vermiştir⁸.

Yavuz Sultan Selim'in taht mücadelesi üzerine çalışma yapan Erdem Çıpa da Yavuz'un kardeşi Ahmed ile mücadelesinde Muhyî'nin eserini kullanmıştır⁹.

Vesile Albayrak Sak¹⁰, "Selimnâmelerde Yavuz Sultan Selim'in Tahta Geçışı

2 "Eseri görmedim. Köyunoğlu'nun söylediğine göre, eserde Yavuz Sultan Selim'in, Hasan Paşa'nın, Malkoçoğlu'nun kahramanlıklarından, Şah İsmail'in Kemah kalesi için hazırlayıp da başaramadığı baskından, yakalanan 3000 fedaiden, Bıyıklı Mehmet Paşa'nın gösterdiği yararlıktan ve şehit düşen Hasan Paşa ile Malkoçoğlu için, Yavuz'un emriyle Tacizade tarafından tertiplenip yolun iki tarafına dikilen sütunlar üzerine yazılan mersiyelerden bahsedilir." Ağâh Sırrı Levend, *Gazavât-Nâmeler ve Mihaloğlu Ali Beyin Gazavât-Nâmesi*, Ankara 1956, s. 30-31.

3 Şehabeddin Tekindağ, "Selim-nâmeler", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, S. I, İstanbul 1970, s. 197-230.

4 Tekindağ, *Selim-nâmeler*, s. 213.

5 Şehabeddin Tekindağ, "Yeni Kaynak ve Vesikaların Işığı Altında Yavuz Sultan Selim'in İran Seferi: Anadolu'da Şi'î Propogandası-Selim'in Aldığı Tedbirler-Müfti Hamza'nın Fetvâsı ile İbn Kemal'in Risâlesi-Şi'î Katliâmı-İran Seferi- Çaldıran Savaşı-Dönüş-Vesikalar", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, XVII. C 22, S. 49-78, İstanbul 1967, s. 70.

6 Mustafa Argunşah, "Türk Edebiyatında Selimnâmeler", *Turkish Studies*, C 4/8, 2009, s. 40.

7 Ahmet Uğur, "Selimnâme", *DİA*, C 36, s. 440.

8 Abdüsselam Bilgen, *Ada'î-yi Şirazi ve Selim-Nâmesi*, Ankara 2007, s. XXVI-XXVII.

9 Erdem Çıpa, *The Making of Selim: Succession, Legitimacy, and Memory in the Early Modern Ottoman World*, Bloomington: Indiana University Press, 2017, s. 140, 143, 331 vd.

10 Vesile Albayrak SAK, "Selimnâmelerde Yavuz Sultan Selim'in Tahta Geçışı", *Turkish Studies*, C 12/16, s. 25-52; a. Mlf, "Selimnâmeler'de Kemah Kalesi'nin Fethi ve Önemi", *Uluslararası Erzincan Sempozyumu 28 Eylül 1 Ekim 2016, Bildiriler*, C I, Erzincan 2016, s. 65-76.

ve Selîmnâmeler’de Kemah Kalesi’nin Fethi ve Önemi” isimli makalelerinde Muhyî’nin eserinden faydalanmıştır.

Eserin Şekil Özellikleri

Tek nüshası Konya İzzettin Koyunoğlu Kütüphanesinde bulunan eser, deri ciltli olup, 21 x 16 ebadındadır. Baştan ve sondan noksan olmasının yanı sıra 8a, 16a, 36a varakları da yoktur. Nesih hattı ile hareketli olarak yazılan eser 77 varaktır ve her varağı 15 satırdan oluşmaktadır.

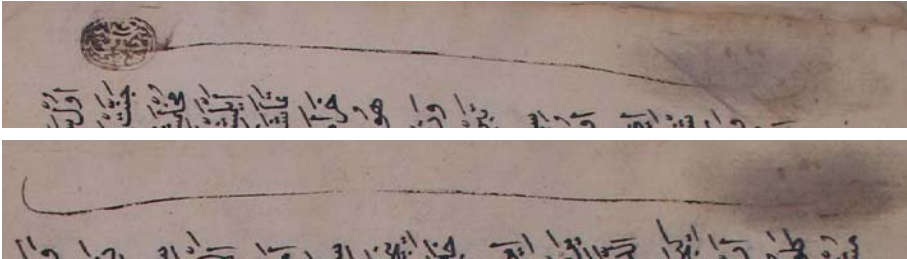
Eserin ilk satırı “*Kal’a-i Kostantiniyye içinde çağırtsunlar pâdişahu seven geçsün disünler görelim kim ne kadar çeri geçer didiler...*” cümlesi ile başlamakta ve son sayfası da “*ol esnâda Şâh-ı Sultan Mısır’dan elçi gelüb*” şeklinde bitmektedir. Ancak yukarıda da belirttiğimiz üzere eserin eksik olması nedeniyle burada bitmediği anlaşılmaktadır.

Eser, hem manzum hem de nesir olduğundan beyit, nesir, şiir kelimeleri ile “*Bu meclis Hünkâra Gürcistan haracı geldiğin beyân ider* (v. 69b)” ve “*Ez in cânib* (v. 75b)” ifadeleri kırmızı mürekkep ile yazılmıştır. Manzum bölümlerde yine kırmızı mürekkep ile beyitler arası ayrılmıştır.

Eserin 5b, 13b, 21b, 28b, 31b, 40b, 60b ve 70b varaklarında vakıf kaydı bulunmaktadır. Bu vakıf kaydı sonradan bazı varaklarda silinmek istenmiştir.

Resim 1: Eserdeki Vakıf Kaydına Örnek

Resim 2: Vakıf Kaydı Silinen Sayfa Örnekleri

Müellif Hakkında

Müellif eserinde kendisinden; “*Muhyî çün leylü'n-nehâr ider du'â hazretine/Ben kulun meddahünüm tâ kim geçince iş bu cihan*” şeklinde belirtir ki, burada, dünyanın sonuna kadar meddâhı olacağını söylediği Sultan Selim olmalıdır.

Muhyi'nin kimliği hakkında yeterli bilgi yoktur. Daha önce yapılan araştırmalarda sadece bir takım tahminler ileri sürülmüştür. Merhum Şehabeddin Tekindağ, Selimnameler isimli makalesinde Muhyi'nin kimliğini tespite muvaffak olamadığını ve “*Leylâ vü Mecnun u yazan Nîgde’li Muhyi Çelebi midir, yoksa Ali b. Hüseyin eş-Şafi’nin Reşehat’ını tercüme eden Gülşeni Halifelerinden Şeyh Muhyi midir, bilmiyoruz. Tezkirelerde, bir de Birgili Mevlana Muhyi zikredilmektedir ki, akla en yakın geleni de budur*” şeklinde bir tahminde bulunmuştur¹¹.

Kaynaklarda; Selimname’yi yazan Muhyi için Ebû Abdullah el-İznîkî¹², Konyalı şeklinde bahsediliyor olması ile eserinde birçok defa kaynak olarak zikrettiği “*Seyyid Mehmet bin Seyyid Ali İznîkî eyle rivâyet ider kim*” şeklindeki atfı ile eserin tek nüshasının Konya Koyunoğlu Kütüphanesinde bulunuyor olması arasındaki bağlantı nedeniyle eserin müellifinin Gülşeni Halifelerinden Muhyi Çelebi olabileceği bir düşünce olarak hatıra gelmektedir.

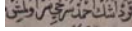
Eserin Muhtevası

Eser nesir olmasına rağmen parça parça manzum bölümleri de bulunmaktadır. Muhyî eserini yazarken zaman zaman “*Seyyid Mehmed bin Seyyid Ali İznîkî eyle rivâyet ider kim*” kaydıyla bugün elimizde olmayan Seyyid Ali İznîkî’nin Selimnâmesine atıfta bulunmaktadır.

Eser, Sultan Selim’in kardeşi Ahmed ile olan mücadelesi ile başlamakta daha sonra Sultan Selim-Şah İsmail mücadelesi ve Çaldıran Savaşı ayrıntılı biçimde anlatılmaktadır.

Müellif eserinde, Şah İsmail için bazen *şâh*, bazen de *şeyh* ünvanını kullanırken, Safevîler için de hem *kızılbaş*, hem de *sürhiser* tabirlerini sıkça kullanmaktadır. Bunlardan başka *Kızıl Türk* ifadesini de kullanmaktadır. (v.51a)

“...arâm kıldılar kim kızılbaşın leşkri kendülere yakın gelecek heman...”,
 “...yürüyüb tüfenk savaşımı itdiler kızılbaşın çerisini sokak sokak idüb...”,
 “kızılbaş çerisi serâsime oldı elin ağzına iledüb...”

“...kardaşın Ahmed sürhiser olmuş Şeyh İsmâ’îl katına varmış...”, “bir uğurdan sürhiserlerin yigirmi otuz bin erini un idüb...”,
 “atundan yıkub helâk iderdi sürhiserli dahi tûfengin dokunduğın görmeyüb...”

11 Tekindağ, *Selim-nâmeler*, s. 212.

12 Veyis Değirmençay-Ahmet Özkan, “Tuhfe-i Nâilî’de Konyalı Şairler”, *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 54, Haziran 2015, s. 52.

Muhtemelen ilk iki tabir küçük görme ve aşağılama ifadesi olarak değil Safevi müritlerinin giydikleri on iki dilimli kızıl renkli başlık dolayısıyla Kızılbaş olarak adlandırmasına karşılık kullanılmıştır ki yine Selimname'de Şirvanşahlar ile ilgili olarak da yeşil sarık giydikleri için Yeşilbaş tabiri kullanılmaktadır. Fakat Kızıl Türk tabirini diğerlerinden farklı değerlendirmek gerekir. Müellif Çaldıran savaşının Avrupa'daki akislerinden bahsederken “...*Kâfir vilâyetinde ve Engürüs memleketinde ehâdise haber yayıldı kim hünkâr Anadolu vilâyetine geçdi çeriye cem‘ idüb ol âdem etin yiyen Kızıl Türkle uğraşdı çerisini sıyub dağıtdı memleketini feth eyledi...*” (v. 51a) demektedir ki burada açıkça bir aşağılamanın yanı sıra Türk kimliğine vurgu söz konusudur.

“...Mısır Sultanına ve Gürcistan padişahlarına ve Tatar Han'a ve Yeşilbaş'a ve Hitây padişahına ve Çin padişahına ve Hindistan padişahına ve Sind padişahına ve Şirvan Şah'a ve Kara Boğdan'a ve Eflak'a ve Rus'a ve Çerkes'e ve Harezm'in padişahlarına ve Asferiyye malikine ma'e'l-kıssa ve bu zikir olan vilayetlerin padişahlarının her birine birer mustuçi ile fethnâme gönderdi...” (v.43b)

Eser içerisinde bazı ayetler (Bkz. v.22b) ile birlikte Arapça, Farsça kelimelerin yanında “*şehr-i ma'mûriyye'yi oda urdalar yanmağa başladı*” (v.2b), “*Yâğiler akâyidi Rûm illerine bî-girân*” (v.45a), “*zîrâ kim tenri te'âlâ kelâm-ı kadîmünde buyurmuşdur*” (v.22b), “*önünce tenri Arslanı Ali keremallahu vechehu*” (v.23b), “*tenri te'âlâ fırsat virdi düşmana sıyub*” (v.35a), “*Selîm Şâh-ı cihân Tur Ali bin Malkoç deyüb cûş ve hurûş idüb hiç ayruk göz acdırmayub*” (v.24b), “*şehid itdi ayruk Rûm üli çerisi cenge takat getürmeyüb*” (v.27a), “*Kırdı geçürdi kamu külli vârin*” (v.34a), “*Heybetinden lerzeye geldi kamu işbü cihân*” (v.44b), “*hiç kanda gitdüğün bilemedim ziyâde*” (v.7a), “*İsmâ'il leşkeriyle giri tüşkürdiler*” (v.12a)” şeklinde arkaik Türkçe kelimeler bulunmaktadır. Tekindağ hoca da eserin bu özelliğine bilhassa vurgu yapmıştır.

Eserin önemli bir özelliği de konuları ele alırken verdiği ayrıntılardır. Mesela müellif Çaldıran Savaşı'nı naklederken Osmanlı ordusunda kullanılan bazı silahlar hakkında da bilgiler vermektedir. Özellikle tüfekli yeniçerilerin bu savaştaki konumu ile ilgili verdiği bilgiler kayda değerdir.

“...Hemân hünkârın önünde turan on iki bin iki yüz elli eli tüfenkli ve zenberekli piyâde-i sefid-i ser-cihân pehlivân-ı âlem yeniçeri dilediler kim” (v.9a)

“...kızılbaşla tüfenk savaşın ideler sâhib-kırân komayub eyitdi oğlanlar bir pare arâm idin düşmen bir ok atım mikdârı yakın gelicek tüfenk savaşın andan idesiz... Yürüyüb tüfenk savaşım itdiler kızılbaşın çerisini

sokak sokak idüb bir uğurdan sürhserlerin yiğirmi otuz bin erini un idüb atlarından...”(v.9b)

Yukarıdaki satırlarda verilen 12.250 tüfekli yeniçeri sayısı abartılı bir rakam olsa da; Çaldıran Savaşı’nda çağının en önemli silahlarından olan tüfeği Osmanlı ordusunun etkili şekilde kullandığı açıkça görülmektedir. Muhtemelen Şah İsmail Çaldıran Savaşı’ndaki mağlubiyetin sebebi olarak Osmanlı ordusundaki ateşli silahların kullanılmasını görmüş olmalı ki Çaldıran Savaşı’ndan sonra Mirza Şah Hüseyin’i tüfekçibaşı atayarak 2000 kişilik tüfekli askeri birlik oluşturmuştur¹³.

Çaldıran Savaşı sonrasını anlatırken de diğer Selimnâmelerde bulunmayan bilgiler vermektedir.

“...hemandem hünkâr buyurdi üstaz bennâlar getürdiler Tûr ‘Ali bin Malkoçun üzerine bir ‘âli kubbe yabdılar ol kubbe öninde bir mermerden ‘amûd dikediler ol ‘amûda Tûr ‘Ali için ince gubâr hat ile bir târîh yazdılar tuğ desesiyle kazdılar...”(v.41b-42a)

“...vezirlerün halifesi Ahmed bin Hersek vezir eyitdi iy Şâh-ı Sultân-ı heftkişver bu iki şehidi hakkına koduğun gibi mâ bâki şehîdler dahi hakkına kon kim şehîd olan beğlerimizi kurt kuş yemeye didi Ahmed bin Hersek vezîr böyle diyicek hemân hünkâr buyurdi Anadolıdan ve Rûm-iliden ve Yunandan ve Harçeneden ne kadar beğler ki şehîd oldıysa hep bir yere cem‘ eylediler bir mu‘azzam yer kazûb hep ol şehîdleri bir yere gömdiler üstün örttdiler ol örtülen yerün üstüne bir ‘amûd dikediler anların dahi tarihlerin yazûb rûhlarına du‘â kıldılar...” (v.43a)

Benzeri kayıtlarla ile Vezir Hersekzâde Ahmed Paşa’nın teklifi ile Çaldıran Sahrası’nda şehit düşen Tur Ali bin Malkoç ve diğerlerinin adına bir kabir yapıp üstüne bir sütun dikildiğinden ve sütun üzerine tarih düşüldüğünden bahsetmektedir.

Öte yandan Çaldıran Savaşı’na katılan ve büyük yararlıklar gösteren Rumeli Beylerbeyi Hasan Paşa ve meşhur akıncı beylerinden Tur Ali bin Malkoç ve kardeşi Ali hakkında oldukça ayrıntılı bilgiler vermektedir.

Muhyi, Şah İsmail’in ağzından Malkoçoğlu Tur Ali Bey’e methiyeler dizer:

«...İsmâ’îl hünkârı medh idicek Tebrizin hocaları eyitdi ey Şâh-ı ser firâz-ı ‘Acem hünkârün beğlerinden dahi kimün savaşın beğendünüz didiler İsmâ’îl eyitdi beğler hünkârın çerisiyle beraber olub cenk idicek cümle

13 Feridun Emecen, *Çaldıran Savaşı Şarkın Fatihî Yavuz Sultan Selim*, İstanbul 2011, s. 129.

Rûm çerisinin içinden bir siyah atlı ‘azim yatu yerakda heybetlü Sâm u Nerîmân sıfatlu ve Rüstem-i dâsîtân şecâ’atlı arslan sînelü ve kaplan gînelü altun üsküflü kızıl börklü yassı yağrınlu buğday eğenlü burma siyah bıyıklı bir pehlevân-ı sâhib-kırân yiğid peydâ oldı leşkerümün ucından kılıc koyub Ali ve Hamza ve er na’ralar urub leşkerümi kıra kıra alaylar bozub saflar sökdi nehenk deryayı yarar gibi leşkerümi yarub bir niçe bin erüm helâk itdi çâk sancağımun dibine irdi benüm ile kılıç kılıca olub cenk itdi benüm hamlelerüm savdı nevbet kendüye değicek kılıcını uryân kalub beni depere çeldi ben dahi siper beraber virdüm ol pehlevânın kılıcı darbyla inüb kalkanuma dokundu kalkanımı iki pâre kıldı cân havlinden başımı kaçurdum kılıç inüb göğsüme tokındı göğsüme bir muhkem ‘âşıkâne darb urdı dört barmak kılıcı göğsüme irdi üç karış mikdarı uzunluğuyare urdı şöyle kim beni zebûn itdi leşkerüm bu hâli göricek bir uğurdan ol pehlevânın (v.37a) üzerine yürüyüb tûr-i bârân eylediler çok savaş kıldılar ol dahi gürzi giranın eline alub yürüdi herkim kim bir darb urdıysa atından yıkub helâk eyledi üç bin mikdârı erümi ‘alemüm dibinde depeledi hiç aman virmedi ben dahi ol yiğidün erliğine ve pehlevânlığına ‘âşık oldum böley ki diri tutula deyu cehd itdüm el virmedi ahir dört taraftan pehlevân korucularum bir uğurdan üzerine yürüyüb savaş eylediler atından yıkamadılar gördiler ki çare idemezler atna gönder üşirdiler sinirlediler atını helâk idicek piyâde olub yine cenge kadem basdı altmış adı bellü pehlevân yiğidüm depeledi gördük kim diri tutulmağa el virmez gönder üşürüb ol pehlevânı şehid itdiler sonra çok pişmân oldum eger ol yiğid gibi iki yüz erüm olaydı iki yüz bin ere deperdüm tâ İstambolun denizin geçüb önüme hiçbir kimesne turamazdı didi ol yiğide acıduğundan rikkat gösterüb kendüyi yeğmeyüb ağladı yaşın seylâb idüb akıtdı dört taraftan beğler eyitdi ey Şâh-ı ser-firâz-ı ‘Acem ol pehlevânı kim idüğün hele bildünüz mi didiler İsmâ’îl eyitdi beli bildüm ol pehlevâna Malkoç oğlu Tûr ‘Ali Beg dirler imiş yanuma olan Rûm beğleri haber virdiler didi yine (v.37 b) ağladı ...»

Yavuz Sultan Selim ile Şah İsmail ve orduları arasında cereyan eden Çaldıran Savaşı’nın bir diğer ayrıntısı da Şah İsmail’in hanımı Taçlı Hanım hadisesidir. Bu mesele her iki taraf kaynaklarınca farklı şekilde aktarılmıştır. Osmanlı kronikleri birkaç istisna dışında Taçlı Hanım’ın Osmanlı’ya esir düştüğü ve Yavuz Sultan Selim tarafından Tâcizâde Cafer Çelebi’ye nikâhlandığı şeklinde anlatılırken, Safevi kaynaklarında böyle bir anlatım yoktur. Muhyî, Taçlı Hanım meselesini anlatırken onun fiziksel özelliklerini süslü ve övücü bir şekilde anlatır “...*Bir pehlevân Şâh İsmâ’îl’in ûh hâtûnı Taçlı Hânı getürdi, hünkâr dahi nazar kalub gördi kim hâtûn bir mahbûbe-i zamândur kim Belkıs-ı zemân Zeliha-yı devrân kendüdür başında bir*

cevherî altûn tâc giyer kim yedi iklim harâcî değer ve önünde bir cevherî kaftan giyer kim gün gibi ‘âleme şu‘le virir adem bakamaz gözleri kamaşur.....amma hâtûnun alnı bedrî dücâyâ benzer ve cemâli şems-i duhaya benzer idi bir mahbûbe-i zamân idi kim âleme ne gelmişdir ve ne gelecektir...” (v.34b-35a) bu anlatımdan sonra diğer Osmanlı kroniklerine paralel bir şekilde Taclı Hanım’ın Tâcizâde Cafer Çelebi’ye nikâhlandığına geçilir. “... *Hünkâr çünkim hâtûn temaşa kıldı ol dem Ca’fer vezîri ihzâr idiüb hünkârın nazarında du‘â kulub ne buyursun ey Şah-ı heft-kışver didi hünkâr eyitdi ya Ca’fer beniüm seniünle ahdiüm vardır kim Şeyh İsmâ‘îl’in hâtûnunu sana virmesine bi hamdillah kim tenri te‘âlâ fırsat virdi düşmeni syub helâk itdiüm al imdi avreti senin olsun didi hemân Ca’fer vezîr şen olub hünkârın elin bûs kulub hâtûm alub barigâhuna getirüb nikâh itdü...”* (v.35a)

Tebriz’in fethi ve sürgünler meselesi anlatılırken Sultan Selim’in Tebriz’i fethetmesi, halkın kendilerini Şah İsmail’in zulmünden kurtardığını manzum bir şekilde anlatır ve sonrasında hocalardan, kılıççılardan, cebecilerden, okçulardan, yayıcılardan ve her sanat sınıfından 1700 hanenin İstanbul’a sürüldüğü belirtilir. “... *Tebrizün içinden ulâ maldâr mün‘im hocalardan ve üstâzlardan sâhib-i kemâl kılıçcılardan ve cebecilerden ve okçılardan ve yayıcılardan ma’el-kassa her san‘atun üstâzlarından bin yedi yüz hane ev sürüb İstanbul’a gönderdi...”* (v.68b)

Eserde Çaldıran savaşıdan sonra, Alaüddeve ile yapılan savaş da oldukça mufassal bir şekilde anlatılmıştır. Savaştaki başarısından dolayı çok memnun olan Sultan Selim, Sinan Paşaya nihayetsiz bahşişlerle, ağır hilat göndermiş, tımarında da artış yapılmıştır. Ayrıca Alaüddeve’nin başını kesen sipahiye subaşılık verildiği, savaşta yararlılık gösterenlerin tımarlarının artırıldığı ayrıntılı şekilde ele alınmıştır.

“... ve kimisi can havlinden yerağını getirüb Sinan Paşa önine atdı ve kimisi dahi atundan inüb yerağını yabana atub hünkârın cihan pehlevan Sinan Paşa öninde zemin bus kılub dua’ idiüb ‘âman diledi el-‘âman el-‘âman ya pehlevan-ı zemin-ü zaman diyüb Sinan Paşa dahi ol leşkere ‘âman virdi amma hod murad ‘Alaüd-devlenün başıydı ‘Alaüd-devle Sinan Paşayı göricek yüğrük ata binüb kühü’l-düze doğru kaçdı niçe dağlar ve yollar aşdı Selimiler dahi ‘Alaüd-devlenün kaçduğından haberdar olub ılgar ile ardına düşüb kühü’l-düzün derbendine irişüb ‘Alaüd-devlei göricek ardına sürüb derbendün orta yerinde ‘Alaüd-devlenün başın kesüb anı dahi arada getürdiler ‘Alaüd-devlenün başını bir yerar ademiyle hünkâra gönderdiler Hünkâr dahi ol gice Göksun kal’asında yatub Çin sahragâhdan? Rum çerisiyle ‘Alaüd-devlenün ardına düşse gerekdi İkindüyin nagihan Sinan Paşadan ulak gelüb ‘Alaüd-devlenün başın getürdi ‘Alaüd-devlenün fethini Hünkâra muştuladı Hünkâr dahi işidüb şaz oldı Sinan Paşaya ağır hil’ât (v.50a) gönderub bî-nihaye bahşiş eyleyüb tımarın arturdı ‘Alaüd-devlenün

başın kesen bir sipahinin atı oğlanıydı hünkâr ana ağır subaşılık virdi ve hil'ât giydürüb bî-nihaye bahşış eyledi ve 'Alaüd-devlenün savaşında cihangirlik iden pehlivanlara hil'ât giydürüb tumarların arturdu..." (v.49b-50a)

Kemah Kalesinin alınması; Muhyî, Kemah Kal'ası hakkında bilgi verirken bu kalenin İskender, Timur ve Şah İsmail tarafından yedi sene beklendiğini ve alınmadığını ancak Sultan Selim tarafından bu kalenin bir saat içerisinde fethedildiğini anlatılır.

"... tasavvur itdiğiniz kal'a değildir kim alıbilesiz zira kim İskender-i Zülkarneyn bu kal'ayı yedi yılda almış ve Temürlenk dahi bu kal'anın üzerine gelüb beklemiş yedi yılda almış ve Şah İsmail dahi yedi yıl beklemiş cenk ile alınmamış âhir dizdarı iradetiyle virmeyince zabt idememiş siz nice alıbilürsüz yüzünüz suyla kırılmadan sağ selâmet vilayetünüze gidün yohsa hep sizi kırarız helâk iderüz diyüb... İskender-i Zülkarneyn ve Temürlenk ve Şah İsmail yedişer yıl bekleyüb alamadıkları Kemah Kal'asın hünkâr devletinde sipîdser (sepîd) pehlivanlar bir saat içinde aldılar..." (v.78b)

Eserde; Vezir-i Azam ve Sancakbeyi gibi bir takım atama ve tevcihlerden de bahsedilmektedir.

"...Ahmed bin Hersek vezire oturâk yılda ikî yüz bin âkçe tumâr eylediler Vezîr Mustafa Paşa dahi oturak yılda yüz elli bin akçe tumâr eylediler Ahmed bin Dükâdin veziri hünkârün hocası Halimî Çelebîyi hünkârdan dilek idüb hünkâra ülî vezir eyledi ve Ânâdoli serleşkerî Mustafa Pâşâ dahî Mora sancâğın virdi heb Rûm beğlerin yirlü yirinde yerleşdürüb mekânlarına gönderdi..." (v.74b),

"...Kemâhun Sancâğı beğliğini Kırâçın oğluna virdiler ve leşker içinde münâdî kıldılar..." (v.77b)

Sonuç olarak şunları söylemek mümkündür:

Eserin müellifi hakkında kesin bilgiye sahip değiliz. Tezhip ve süslemelerden uzak nesih hattı ve harekeli olarak eski Anadolu Türkçesi ile yazılmış kıymetli bir eserdir. Tek nüsha halinde bulunan eserin müellif hattı mı yoksa istinsah nüshası mı olduğu da şu an için bilinmiyor. Eserin içeriğinden bir Selimnâme olduğunu biliyoruz ancak müellif tarafından verilmiş bir ismi olup-olmadığını bilmiyoruz. Baştan ve bilhassa sondan noksanıdır. Ancak bu eksiklik eserin değerini azaltmamaktadır. Her ne kadar diğer Selimnâmelerle benzer özellikler taşısa da onlardan ayrılan yönleri ve anlatımlarıyla öne çıkmaktadır.

Konuları ele alırken verdiği ayrıntılar, gereksiz ayrıntılar olmanın ötesinde tarihin bilinmezlerine ışık tutacak niteliktedir. Bilhassa kaynak olarak kullandığı ve eser içerisinde sıkça atıfta bulunduğu Seyyid Mehmed bin Seyyid Ali İzniki'nin eseri günümüze ulaşmamış eserlerdendir. Fakat Muhyi'nin atıfları sayesinde varlığından haberdar olabilmekteyiz.

Kaynaklar

Argunşah, Mustafa, “Türk Edebiyatında Selimnameler”, *Turkish Studies*, C 4/8, 2009, s. 31-47.

Bilgen, Abdüsselam, *Ada’î-yi Şirazi ve Selim-Nâmesi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2007.

Çıpa, Erdem, , *The Making of Selim: Succession, Legitimacy, and Memory in the Early Modern Ottoman World*, Bloomington: Indiana University Press, 2017.

Değirmençay, Veyis, Ahmet Özkan, “Tuhfe-i Nâilî’de Konyalı Şairler”, *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 54, Haziran 2015, s. 49-86.

Emecen, Feridun, *Çamanın İskenderi Şarkın Fatihi Yavuz Sultan Selim*, Yitik Hazine Yayınları, İstanbul 2011.

Levend, Ağâh Sırrı, *Gazavat-nâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey’in Gazavat-nâmesi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1956.

Öztürk, Necdet, “Kazasker Vusuli Mehmed Çelebi ve Selim-nâme’si”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 50 (Ekim 1987), s. 9-108.

Sak, Vesile Albayrak, “Selimnâmelerde Yavuz Sultan Selim’in Tahta Geçışı”, *Turkish Studies*, C 12/16, s. 25-52.

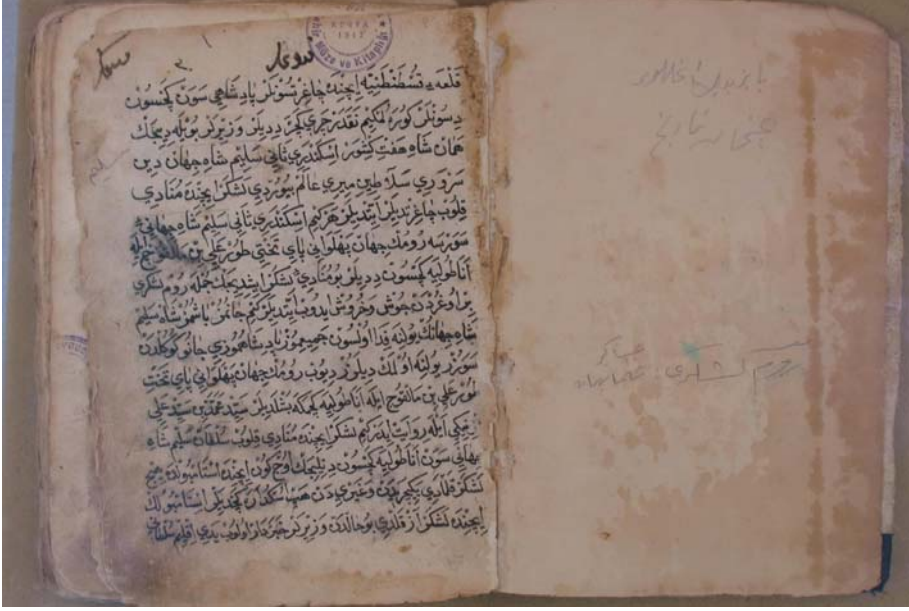
_____, “Selimnâmeler’de Kemah Kalesi’nin Fethi ve Önemi”, *Uluslararası Erzincan Sempozyumu 28 Eylül 1 Ekim 2016, Bildiriler*, C I, Erzincan 2016, s. 65-76.

Şahinoğlu, Kadriye, *Muhyî Çelebi ve Selim-nâmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1987.

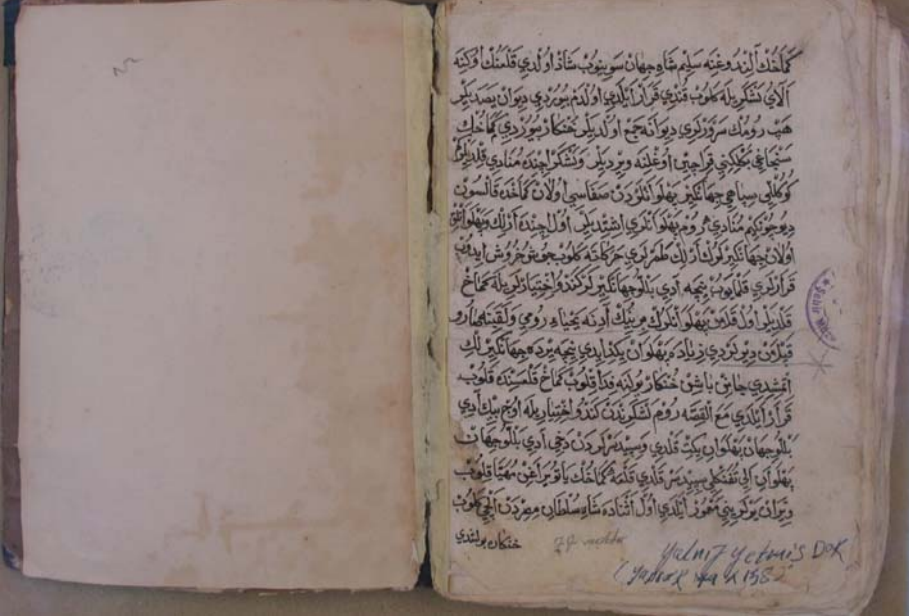
Tekindağ, Şehabeddin, “Yeni Kaynak ve Vesikaların Işığı Altında Yavuz Sultan Selim’in İran Seferi: Anadolu’da Şi’î Propogandası-Selim’in Aldığı Tedbirler-Müfti Hamza’nın Fetvâsı ile İbn Kemal’in Risâlesi-Şi’î Katliâmı-İran Seferi- Çaldıran Savaşı-Dönüş-Vesikalar”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, XVII. C 22, S. 49-78, İstanbul 1967, s. 49-78.

_____, “Selim-nâmeler”, *Tarih Enstitüsü Dergisi*, S. I, İstanbul 1970, s. 197-230.

Uğur, Ahmet, “Selimnâme”, *DİA*, C 36, s. 440-441.

Resim 3: Eserin Başlangıç Sayfası

Resim 4: Eserin Son Sayfası